

# ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

УДК 314.15-053.81(477.44)

## ПРОБЛЕМИ МІГРАЦІЇ МОЛОДІ МІСТА ВІННИЦЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

*А. І. Бабій, Г. В. Середа*

*Анотація.* Роботу присвячено аналізу особливостей, причин та проблем міграції молоді міста Вінниці. В рамках дослідження автором було проведено моніторинг існуючої ситуації із зайнятості молоді, розрахунок фінансових втрат держави, регіону та громадян через неокупність інвестицій останніх в освіту, і, на цій основі, було запропоновано шляхи протидії відтоку молоді з м. Вінниця. Методологічною основою дослідження стали загальнонаукові методи пізнання: дедукція, індукція, аналіз та синтез, узагальнення, та спеціальні методи дослідження: історична ретроспектива, економіко-статистичні та математичні методи діагностики стану ринку праці, соціологічне опитування.

*Ключові слова:* міграція, причини еміграції, ринок праці, STEM-освіта, дуальна освіта.

XXI сторіччя характеризується стрімким науково-технічним прогресом, сьогодні кількість інновацій та винаходів в десятки разів перевищує здобутки минулих століть. Провідні розвинені країни світу на перше місце ставлять людський капітал, змагаючись між собою за найсвітліші уми та унікальні таланти сьогодення і саме тому вони займають лідируючі позиції. Україна та Вінницька область, зокрема, завжди були багаті на інтелектуальний капітал, в усі роки українці славилися своїми геніями та їхніми винаходами. На жаль, наша держава не підтримує розвиток та збереження своїх людських ресурсів достатньою мірою і вже багато років поспіль є потужним донором робочої сили та інтелектуальних ресурсів. Особливо це явище розповсюджене у регіонах Західної та Центральної України, де немає потужних виробництв та заводів. Вінниця не є виключенням – левова частка населення міста незадоволені своїм життям і шукають кращого деінде, що є гострою проблемою міста. Ми втрачаємо не лише інтелектуальний потенціал, але й колосальні суми неокупних інвестицій в освіту кожної дитини. Саме тому нагальної уваги потребує підтримка молодих людей та сприяння їхньому розвитку в межах власної країни, та міст, зокрема.

Аналіз тематики проведено багатьма науковцями, зокрема Н. І. Карпачовою, О. І. Трохимцем, О. М. Балакіревою, О. В. Валькованою, С. О. Западнюком, Л. В. Шаульською, М. О. Кримовою. Свою увагу вони приділяють соціально-економічним чинникам, що впливають на міграційний процес молоді частини населення України.

Мета статті полягає в аналізі особливостей, причин та проблем міграції молоді міста Вінниці, моніторингу існуючої ситуації із зайнятості молоді і, на цій основі, розробці пропозицій щодо її утримання в регіоні для збереження трудового потенціалу міста.

Новизна дослідження полягає у визначенні чинників утримання молодого покоління в невеликому обласному місті на основі емпіричного соціологічного дослідження міграційних намірів молоді, розрахунку фінансових втрат держави, регіону та громадян через неокупність інвестицій останніх в освіту, а також у розробці напрямів налагодження взаємодії «роботодавець – державні органи – заклади освіти», пропозицій щодо покращення прибивалливості міста Вінниця для молоді як місця постійного проживання.

У загальному розумінні, міграція – це перетин адміністративного кордону, добровільний чи примусовий просторовий рух осіб чи груп осіб від місця (країни) виїзду до місця (країни) в'їзду за наявності або без неї законних підстав на певний період часу або назавжди, що може вести за собою зміну постійного місця проживання; цей рух включає в себе еміграцію та імміграцію. Звідси мігрант – особа, яка здійснює міграцію. Основними закономірностями розвитку зовнішніх трудових міграцій в Україні на сучасному етапі є:

- формування в структурі робочої сили України численного контингенту осіб, для яких трудова міграція є основним видом зайнятості;
- підвищений ступінь участі в зовнішніх трудових міграціях, притаманний чоловікам (а серед жінок – тим, які мають дітей), особливо молодим, з середнім освітнім рівнем;
- трудова міграція, як правило, є альтернативою можливому постійному виїзду, а не підготовкою до нього, але зі збільшенням тривалості та частоти поїздок вірогідність повернення мігранта знижується;
- намагання з боку мігрантів максимізувати дохід від продажу своєї робочої сили за кордоном при мінімізації витрат, наслідком чого є свідоме погодження на несприятливі умови праці і перебування [1].

Більшу частину мігрантів складає молодь, яка виїжджаючи за кордон або до інших регіонів у пошуках тимчасового заробітку, має більше шансів та причин й можливостей залишитись на постійне місце проживання. Тобто, так би мовити, складає групу ризику, яка не повертається на батьківщину. Отже, вилучає назавжди себе, як працівника та своїх майбутніх дітей, як осіб, що оновлюють трудові ресурси.

З метою виявлення засобів щодо утримання молоді на ринку праці Вінниці автором було проведено аналіз, який ґрунтується на самостійно проведеному соціологічному опитуванні. Об'єктом дослідження стала молода людина у віці від 14 до 29 років, яка проживає у місті Вінниця, її стан зайнятості – студент та (або) працюючий. Загальна чисельність генеральної сукупності складає 74360 осіб (станом на 1 січня 2018 року) [2], вибірка – 100 осіб, довірчий інтервал – 10% при довірчій ймовірності у розмірі 95% (для розрахунку вибіркової сукупності використано онлайн калькулятор [3]).

Проаналізуємо вибірку за віковим розподілом: найбільша частка – молодь у віці 14–20 років – 63%, у віці 21–25 років – 32%, у віці 26–29 – 5% опитаних.

Вагомим аспектом аналізу Вінниці як місця проживання є оцінка її інфраструктури. Відтак, за даними опитування можна зробити висновок, що найбільшою мірою молодь не влаштовує розвиток програм підтримки підприємництва (єдиний напрямок, з якого більша кількість незадоволених осіб – 46). Здебільшого, за результатами опитування, задовільними сферами є наступні: культурна, парки та сквери, освітня, соціальна, інформаційна, транспортна та банківська система.

Визначимо рівень комфортності міста Вінниця для різних категорій населення за суб'єктивною думкою респондентів – за допомогою середньої арифметичної зваженої обчислимо середні оцінки комфортності Вінниці для різних категорій населення:

$$\bar{x} = \frac{\sum xf}{\sum f}, \quad (1)$$

для молоді – 3,51;

для сімей з дітьми – 3,95;

для працездатного населення – 3,43;

для пенсіонерів – 3,68;

для осіб з обмеженими фізичними властивостями – 3,14.

Наступним кроком після аналізу Вінниці як місця проживання є безпосереднє дослідження причин еміграції молоді. Тут необхідно насамперед визначити, скільки молодих людей планує уїхати з міста. Відтак, в найближчі роки 62% населення Вінниці планують поїхати з міста, а 59% з них не планують повертатися назад. Це є досить негативною тенденцією, яка потребує негайних заходів щодо скорочення числа бажаючих покинути рідну країну та рідне місто. Варто зазначити, що, попри те, що більшість людей приваблює Вінниця як місто, вони все ж роблять вибір в сторону еміграції. Тут стоїть задача перед органами міського самоврядування щодо пропагандистської роботи серед населення, яка була б спрямована на стимулювання розвитку особистості в межах власного міста (сюди також входить і підтримка молоді).

На цьому етапі важливо визначити мету, з якою населення емігрує:

- працевлаштування за робітничою професією – 24,2%;

- працевлаштування за набутою спеціальністю – 24,2 %;
- працевлаштування на робочому місці, що не потребує кваліфікації – 22,6 %;
- навчання (отримання вищого ступеня освіти) – 14,5 %;
- стажування – 8,1 %;
- участь у програмах студентської мобільності – 4,8 %;
- туризм – 1,6 %.

Проведемо аналіз найвагомійших аспектів для населення при виборі місця працевлаштування закордоном, тоді на основі цих даних ми зможемо визначити, чого саме не вистачає молоді у нашому місті (Рис. 1).

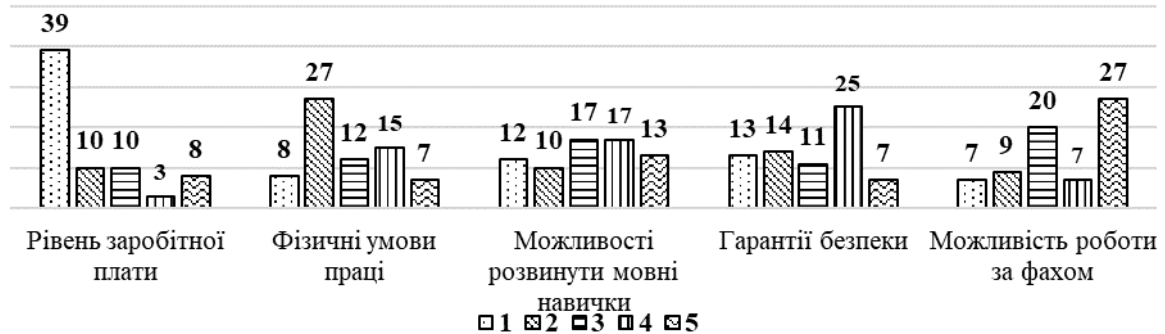


Рисунок 1. Найважливіші аспекти для молоді при виборі місця працевлаштування закордоном, де 1 – головний чинник, а 5 – найменш вагомий (складено автором за результатами опитування)

За даними, наведеними вище, видно, що 39 % опитаних визначили заробітну плату найвагомійшим чинником при виборі місця працевлаштування, наступним чинником по важливості стали фізичні умови праці та гарантії безпеки. Це також свідчить про низькій рівень життя населення – звернемось до піраміди Маслоу: молоді не вистачає часу подумати про верхні сходинки: самореалізація, визнання, сім'я, оскільки населення зайняте задоволенням фізіологічних потреб та турботою про свою безпеку.

Також був проведений аналіз щодо виявлення думки молоді на рахунок причин відтоку людського капіталу з Вінниці, відповідно до якого проведемо загальне ранжування (за допомогою розрахунку середньої арифметичної зваженої) оцінок молоддю причин еміграції (за 7-бальною шкалою, де 1 – найвагомійший чинник):

- Обмежені можливості працевлаштування – 2,74;
- Низькооплачувана робота – 2,62;
- Відсутність підходящих ВНЗ – 4,06;
- Відсутність широкого спектру можливостей (як для малого міста) – 3,71;
- Наближеність до Києва як до центру широких можливостей – 4,89;
- Недоступне житло – 4,5;
- Вінниця – мале місто – 5,48.

Якщо узагальнити – найбільше молодь не задоволена можливостями працевлаштування та рівнем оплати праці, тож проведемо аналіз стану ринку праці Вінниці (станом на грудень 2018 року) за даними офіційної статистики:

- Чисельність зареєстрованих безробітних – 20849 осіб;
- Чисельність зайнятих – 632500 осіб;
- Навантаження на одну вакансію – 24 особи [4].

Проаналізуємо данні неофіційної статистики ринку праці м. Вінниця за аналітикою сайту роботи work.ua: липень – 39,2, серпень – 39,4, вересень – 38,1 жовтень – 43,5, листопад – 48,8, грудень – 54 [5]. Дані свідчать про високий (понад норму) рівень навантаження на 1 вакансію, що характеризується відсутністю можливостей працевлаштування.

Отож, ринок праці характеризується незаповненістю вакансій, і причиною цього, на нашу думку, здебільшого є високий розрив по бажаній та пропонованій заробітній платі (табл. 1).

Таблиця 1 – Зміна середньої заробітної плати у Вінниці за липень–серпень 2018р., грн [5]

Місяць	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень
По вакансіям	8526	8975	9115	9364	9716	10160
По резюме	12114	13479	13370	12999	14848	14308

На основі даних таблиці здійснимо розрахунок дисбалансу по бажаній та пропонованій заробітній:

$$\frac{\left(\frac{12114}{8526} + \frac{13479}{8975} + \frac{13370}{9115} + \frac{12999}{9364} + \frac{14848}{9716} + \frac{14308}{10160}\right)}{6} = \frac{8,71}{6} = 1,45 \quad (2)$$

Отже, зарплатні очікування працівників в 1,45 рази перевищують рівень оплати праці, що пропонують роботодавці за вакансіями. Для порівняння, цей показник у Києві склав 1,17, у Харкові – 1,27, у Хмельницькому – 1,32, а у Тернополі – 1,38 [5].

Також доцільним буде розглянути співвідношення попиту і пропозиції робочої сили на ринку праці Вінниці, на основі чого робимо висновок про невідповідність структури попиту та пропозиції робочої сили. Відтак, найбільше вакансій за напрямками: «Продажі» – 17 %, «Торгівля» – 14%, та «Виробництво» – 11 %. Щодо резюме, то спостерігається наступна структура: «Торгівля» – 18 %, «Адміністративний персонал» – 15 %, та «Виробництво» – 11% [5]. Головною причиною даної ситуації можна визначити невідповідність потреб ринку праці до структури освіти, що зумовлено відсутністю налагодженого механізму взаємодії між роботодавцями, владою та закладами освіти.

Вагомою проблемою вищої освіти є неокупність інвестицій суспільства в освіту молоді за умови виїзду останніх за кордон. Тобто, держава вкладає кошти в підготовку майбутніх кадрів, які після навчання залишають територію власної країни і збагачують іншу. Задля розрахунку приблизного розміру суми втрат нашої держави було використано дві формули:

1. Першим кроком розраховуються витрати на підготовку (навчання) одного українського школяра (видатки на дошкільну, початкову та середню освіту, які діляться на кількість школярів); отримана сума помножається на чисельність української молоді, що здобуває вищу освіту за кордоном (за мінусом 6 % тих студентів, котрі планують повернутися додому після навчання (згідно дослідження аналітичного центру CEDOS)). Таким чином отримуємо суму неокупних інвестицій в навчання школярів – 13136,9 млн.грн.

2. Розраховуємо втрати від інвестицій в навчання молоді, що емігрує з країни після закінчення закладів вищої освіти, задля чого перемножаємо середні витрати на 1 студента і кількість молоді, що планує уїхати. Отримуємо наступну суму – 11 103, 5 млн грн.

$$\frac{\text{Витрати на дошкіль, почат. та середню освіту}}{\text{Кількість школярів}} \times (\text{чис. укр. молоді, що навчається за кордоном} - 6\% \text{ тих, хто планує повернутися}) = \frac{80623,01 \text{ млн.грн.}}{3846000 \text{ учнів}} \times (66668 \text{ ос.} - 66668 \times 0,06) = 20962,8 \times 62668 = 13136,9 \text{ (млн грн)} \quad (3)$$

$$\text{Середні витрати на 1 студ.} \times (\text{відсоток студ., що планують в подальшому уїхати} \times \text{чис. студентів} = 19993,8 \times (0,35 \times 1586700) = 19993,8 \times 555345 = 11103,5 \text{ (млн грн)} \quad (4)$$

Джерела для розрахунків: [6], [7], [8] та соціологічне дослідження автора, дані взято за 2016–2017 н.р.

Втрати нашої держави є колосальними, сюди також можна врахувати і вивезення капіталу (вартість навчання за кордоном), втрату інтелектуальних ресурсів, що у майбутньому могли збільшувати український ВВП.

Аналізуючи статистику освіти молоді, спостерігаємо ситуацію зменшення кількості тих, хто навчається зі збільшенням освітньо-кваліфікаційного рівня:

– базова середня освіта – 94 % (до вікової групи 14 років – 14789 осіб);

- повна середня освіта – 52,5 % (до вікової групи 16 років – 14480 ос.);
- професійно-технічна освіта – 45,4 % (до вікової групи 18 років – 15213 ос.);
- базова вища освіта – 32,3 % (до вікової групи 20 років – 16890 ос.);
- повна вища освіта – 6,9 % (до вікової групи 22 роки – 18096 осіб) [4].

Для того, щоб найбільш чітко визначити чинники, які сприятимуть утриманню молоді у м. Вінниця, варто звернути увагу на пропозиції самих респондентів. Вирішальним фактором для більшості опитаних є заробітна плата, проте, як показує більшість досліджень – матеріальна мотивація триває протягом 3-ьох місяців, а надалі вирішальним фактором виступає нематеріальна (до якої можемо віднести: умови життя, інфраструктуру, задоволеність якістю соціальних послуг тощо). Також, слід враховувати, що не завжди є можливість підвищувати оплату праці.

За результатами дослідження автором узагальнено наступну систему рекомендацій:

1. Фундаментом вирішення проблеми є система освіти, адже, вже змалку необхідно готувати конкурентоспроможних фахівців, які зможуть реалізуватися на ринку праці:

- покращення якості освіти: впровадження STEM як тренду сучасного світу;
- розгляд таких напрямків як дуальна освіта, регіональне замовлення;
- агітація важливості освіти, оскільки рівень освіченості, який формує професіоналізм у населення, є важливою передумовою подальшої продуктивної зайнятості (60,5 % молоді Вінниці залучені до освіти);
- забезпечення гідних умов проживання для студентів – реконструкція гуртожитків, побудова нових;
- після закінчення ВНЗ допомога у працевлаштуванні (13,1 % населення безробітні з причини «Не працевлаштовані після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів»).

– налагодження взаємозв'язку «Роботодавець – органи влади – освітні заклади», що дозволить приблизити структури попиту і пропозиції на робочу силу.

2. Мінімізація втрат від неокупних інвестицій в освіту: ввести обов'язкове відпрацювання розміру вкладених у студента інвестицій, яке передбачає заборону довгострокового виїзду (більше 2-х місяців) після навчання за кордон до того моменту, поки не окупляться витрати за рахунок продуктивної зайнятості останнього в Україні. Як виняток: програми обміну студентами та програми стажування закордоном.

3. Регулювання ринку праці, зокрема, забезпечення відповідності структури попиту і пропозиції на ринку праці: інформування серед роботодавців щодо важливості подання звітності про попит на робочу силу; створити окремі форми нахштат «Найбільш затребувані кадри на наступний рік» на сайті статистики Вінницької області і зобов'язати роботодавців усвідомлено заповнювати їх щопівроку і щороку відповідно для формування статистичних даних щодо реального попиту на робочу силу.

4. Розвиток підприємництва, що призведе до збільшення кількості робочих місць, покращення умов праці, а на глобальному рівні – збагачуватиме економіку Вінниці та країни в цілому:

- організація конкурсу стартапів із залученням інвесторів (за прикладом фестивалю науки Sikorsky Challenge);
- програми підтримки для молодих підприємців: пільги на оренду, податки тощо;
- правові консультації для молодих підприємців.

5. Важливим напрямом є інформування молоді про наявність Програм кредитування житла (на правах соціальної реклами), оскільки житлова площа у Вінниці може стати вагомим фактором при виборі місця проживання і дозволить скоротити вагому частку витрат на оренду.

6. Агітація інституту сім'ї та створення системи пільг для новостворених родин.

Утриманні молоді в межах Вінниці, наповнення міста креативним інтелектуальним потенціалом з сучасними навичками, оптимістичним поглядом у майбутньому дозволить

zarekomendувати регіон як інноваційний бізнес-центр України, Вінниця збагачуватиме країну економічними та соціальними ресурсами ті сприятиме загальному розвитку.

*Анотація.* Работа посвящена анализу особенностей, причин и проблем миграции молодежи города Винница. В рамках исследования автором был проведен мониторинг существующей ситуации по занятости молодежи, расчет финансовых потерь государства, региона и граждан из-за некупаемости инвестиций последних в образование, и, на этой основе, были предложены пути противодействия оттоку молодежи из г. Винница. Методологической основой исследования стали общенаучные методы познания: дедукция, индукция, анализ и синтез, обобщение и специальные методы исследования: историческая ретроспектива, экономико-статистические и математические методы диагностики состояния рынка труда, социологический опрос.

*Ключевые слова:* миграция, причины эмиграции, рынок труда, STEM-образование, дуальное образование.

*Abstract.* The work is devoted to the analysis of the peculiarities, causes and problems of youth migration in the city of Vinnytsia. As part of the study, the author monitored the current situation with regard to youth employment, calculated the financial losses of the state, region and citizens due to the lack of investment of the last in education, and on this basis, the ways of counteracting the outflow of youth from Vinnytsia were proposed. The methodological basis of the research was the general scientific methods of cognition: deduction, induction, analysis and synthesis, generalizations, and special methods of research: historical retrospective, economic-statistical and mathematical methods of diagnosing the labor market, sociological survey.

*Key words:* migration, causes of emigration, labor market, STEM-education, dual education.

#### СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Блюк Н. В. Про деякі питання трудової міграції в Україні. *Навчально-науковий інституту права та психології НУ «Львівська політехніка»*. 2016 р.
2. Розподіл постійного населення України за статтю та віком на 1 січня 2018 року. Державна служба статистики України: статистичний збірник. / Відповідальний за випуск М. Б. Тімоніна. Київ, 2018. С. 254.
3. Онлайн калькулятор вибірки. URL : <http://socio-lab.vntu.edu.ua/download/Calculator.html>
4. Статистична інформація. – Головне управління статистики у Вінницькій області. URL : <http://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/statistical-information.html>
5. Статистичні дані ринку праці Вінниці за 2018 рік // сайт пошуку роботи Work.ua. URL : <https://www.work.ua/stat/salary/?region=33&time=year2018>
6. Статистична інформація. – Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Стадний Є. Українські студенти за кордоном: факти та стереотипи – CEDOS / Аналітичний центр. URL : <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainiski-studenty-za-kordonom-fakty-ta-stereotypy>
8. Сколько студентов, обучающихся закордоном, намерены вернуться в Украину: данные – Телеграф / Новости Украины и мира. URL : <https://telegraf.com.ua/ukraina/obshhestvo/4673016-skolko-studentov-obuchayushhihsya-v-polshe-namerenyi-vernutsya-v-ukrainu-dannyie.html>

УДК 33.021.8

## ФІНАНСУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В ПЕРІОД РЕФОРМУВАННЯ

*Д. Ю. Вільман, Л. Л. Гевлич*

*Анотація.* У дослідженні проаналізовані особливості фінансування вітчизняної галузі освіти. Значна увага зосереджується на статистичній інформації щодо освітніх видатків у динаміці за ряд років. За результатами дослідження ідентифіковані проблеми, запропоновані напрями їх вирішення.

*Ключові слова:* фінансування, видатки, освіта, субвенція.

**Актуальність.** Реформування сфери освіти, що відбувається сьогодні в Україні, можливо тільки за умов відповідного ефективного фінансування галузі за допомогою бюджетних та позабюджетних джерел. Актуальність даної теми полягає у необхідності дослідження впливу факторів на фінансове забезпечення освіти в Україні в умовах динамічної нормативної бази та недосконалої системи планування видатків.